

E-poasta • E-post

Geasa/Til: sigfrid tvitekkja, sigfrid.tvitekkja@kud.dep.no, ,
Geas/Fra: Inger Anne Klemetsen, +47 78 47 40 94
Min čuj./Vår ref: 24/28 - 11
Beaivi/Dato: 18.01.2024

Sametingets innspill til NOU 2023:20 Tegnspråk for livet. Forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk.

Sametinget er opptatt synliggjøre døve samer og deres behov, - at deres stemme høres. I diskusjoner om kulturell bevaring og identitetsopplevelse blir døve samer ofte oversett. Selv om NOU-en har tatt opp temaet, er det tydelig at behovene til denne gruppen ikke er tilstrekkelig dekket.

Døve samer har historisk sett vært utsatt for fornorskning og diskriminering. Historiene om å bli tatt bort fra familien og plassert på døveskoler har gjort det vanskelig for døve samer å beholde sin identitet. De fleste har endret identitet etter endt skolegang. En har lyktes med å utdanne døve samer bort fra sin kultur og sitt språk. Selv om NOU-en nevner at tegnspråk tilbys på døveskolene, bagatelliserer dette de dype følelsene av tap, ensomhet, og identitetsutfordringer som mange døve samer har båret med seg gjennom årene.

Døve samer som har tegnspråk som førstespråk, står overfor utfordringer knyttet til identitet og tilhørighet. Mange opplever idag at de er mellom to verdener, hvor de verken føler seg helt hjemme i det samiske hørende miljøet eller blant andre døve, fordi de er samiske. Andre har helt mistet samisk tilknytning. Dette er alvorlig og fortjener oppmerksomhet og handling.

For å møte behovene til døve samer er det feks behov for språklærere som kan undervise i samisk på norsk tegnspråk. Det er ønsket fra mange døve samer om å lære samisk for å bedre forståelsen av sin egen identitet. Språklærere vil lette tilgangen til språket, og også bidra til å styrke båndet mellom døve samer og deres kulturelle arv.

Å synliggjøre døve samer og deres behov er viktig i et inkluderende samisk samfunn. Det er viktig å lytte til døves erfaringer, anerkjenne deres utfordringer og samarbeide

for å utvikle tiltak som fremmer deres identitet og tilhørighet. Det å gi døve samer tilgang til det samiske samfunnet uavhengig av deres hørselsstatus er vel det første steget vi kan gjøre.

Samiske døve / tegnspråkbrukere både barn, unge og voksne har selvsagt rett til språk og kultur på lik linje med andre i dette landet. Sametinget har utviklet en læreplan i samiskfaget for elever med tegnspråk og samisk som førstespråk. I arbeidet med denne læreplanen ble det behov for en liten justering i fag- og timefordelingen. Søknad om å endre dette er sendt til Kunnskapsdepartementet i månedskifte januar / februar 2023. Sametinget har ikke per januar 2024 mottatt svar fra departementet til tross for flere påminnelser. Sametinget har hatt et nært samarbeidet med Utdanningsdirektoratet i dette arbeidet, samt om den nødvendige justeringen av fag- og timefordeling for denne gruppen elever.

Utvalget unnlater å nevne at samiske barn med opplæring i samisk, tegnspråk og norsk blir flerspråklige. Utvalget skriver konsekvent om tospråklighet, hvilket kan leses som at de ikke anerkjenner samiske døve elevers opplæring i samiskfaget, tegnspråk og norsk for reell. Det kan også hende at denne utelatelsen ikke er tilsiktet. Utvalget påpeker at norsk tegnspråk var forbudt i samfunnet og kaller hundreåret 1880-1980 som en undertrykkingsperiode hvor norsk tegnspråk var aktivt motarbeidet. Her kunne utvalget med fordel nevnt den dobbelte undertrykkningen samiske barn opplevde. Videre skriver utvalget *at det er en kritisk mangel på språklig kompetente lærere, læremidler og forskningsbasert kunnskap om tospråklig opplæring som skal gi barn ferdigheter i både norsk tegnspråk og norsk*. De utelater konsekvent å nevne den samiske dimensjonen også her. Sametinget etterlyser kunnskap om samiske tegnspråkbrukere som en egen gruppe, både de som har samisk språk kompetanse, men også døve med samisk kulturkompetanse.

Sametinget mener videre det må opprettes et videreutdannings/ etterutdanningstilbud i tegnspråk på samisk til barnehage-, grunnopplæringslærere, andre fagpersoner som jobber med samiske døve barn og unge.

Det er positivt at utvalget viser til situasjonen for samisk, der mangel på læremidler og kvalifiserte lærere, ifølge Riksrevisjonen, gjør det vanskelig å gjennomføre opplæringen i tråd med læreplanene. Utvalget mener det samme alvoret gjelder tegnspråklige elever i faget norsk tegnspråk.

Sametinget har ansvaret for å finansiere samiske læremidler, og er rede til å prioritere flere samiske lærebøker / materiell for samiske tegnspråkbrukere. Dette er også et ressurs spørsmål for Sametinget. Riksrevisjonen (2019) undersøkte opplæring i og på samisk. Ett hovedfunn var at mangel på samiske læremidler svekker opplæringstilbudet. Riksrevisjonen konkluderer også med at *«uten tilstrekkelige læremidler er det vanskelig å gi et tilbud med god kvalitet.»*

Sametinget har bevilget ressurser til å utvikle og systematisere samiske kulturtegn som er i bruk hos samiske tegnspråkbrukere. Det er tidligere utgitt et enhåndsalphabet med samiske bokstaver.

Som tidligere nevnt ble samiske døve barn sendt til norske døveskoler. En kan tenke seg hvordan kvalitet det var på den opplæringen de fikk. De ble fornorsket og de hadde ikke sjanse til å kommunisere på sitt eget språk da de etter endt skolegang ble sendt hjem. Det er sannynlig at disse barna mistet - ikke bare sitt samiske språk og sin samiske kultur, men ble også frarøvet sin identitet. De må sikkert ha kjent på følelsen av å ikke hjemme høre hjemme i verken det samiske miljøet eller i tegnspråklige miljøet.

Sametinget mener at det må settes inn et krafttak for samiske døve i hele Norge. Samiske døve barn har rett til opplæring både i og på samisk og tegnspråk. Barn av døve foreldre har rett til tegnspråkopplæring, da dette språket er et av deres hjemmespråk. Det må sikres et tilbud til opplæring i tegnspråk, bygd på samisk språk og kultur, til foreldre og andre familiemedlemmer. Denne rettigheten må innbakes i opplæringsloven og være en del av tidlig innsats prioriteringen. Disse elevene er også viktig med hensyn til rekruttering som fremtidige fagpersoner med samisk- og tegnspråk kompetanse.

Utvalget nevner knutepunktskoler som er videregående skoler for elever med nedsatt hørsel og tegnspråk. I dag finnes det fire knutepunktskoler i Norge. Samiske tegnspråklige elever har fått videregående opplæring ved en av knutepunktskolene, men har ikke fått tilbud om samisk opplæring. Sametinget mener det bør etableres samarbeid mellom en knutepunktskole og en videregående skole som har samisk opplæring. Dette for at samiske elever med rett til samisk og tegnspråkopplæring får oppfylt sin rett.

Det er viktig med deltidsopphold for alle tegnspråkbrukere, men spesielt for de samiske elevene som bor spredt og har liten tilgang til daglig omgang med andre samiske døve. Sametinget mener det må etableres et botilbud i statlig regi slik at elever og foreldre fra ulike plasser kan møtes og få opplæring sammen og etablere sosiale kontakter. Denne knutepunktskolen blir da en samlingsarene for også de samiske tegnspråklige.

Det er lite kunnskap generelt om samiske barn i barnehage og skole og ingenting om samiske døve barns opplæring. Sametinget er opptatt av at det i oppfølgingen av utvalgets innstilling, bør etterspørres kunnskap om døve/hørselshemmede samiske elever. Det må avsettes forskningsmidler til dette arbeidet.

Det er i tillegg behov for at det etableres eget samisk tolketjenestetilbud for samiske tegnspråkbrukere.

Utvalget foreslår å etablere et nasjonalt senter for tegnspråk i opplæringen. Sametinget støtter dette med en tilføyelse om at senteret også skal ha ansvaret for samiske tegnspråklige.

Sametinget støtter utvalget i deres vurdering om at læreplanene for tegnspråklige elever må evalueres, selvsagt også med tanke på samiske tegnspråkbrukere og flerspråklighet.

Noen av tiltakene som utvalget har foreslått tar utgangspunkt i satsinger for samisk språk. De kan Sametinget støtte. Vi må imidlertid peke på at det ikke holder for å vitalisere tegnspråk.

Dearvvuođaiguin/Med hilsen

Inger Anne Klemetsen
seniorráđđeaddi/seniorrådgiver